

TILAUSTA TUNTEILLE? TEKNOLOGIAN YHTEISKUNTATIE- TEELLISEN JA HISTORIAN TUTKI- MUKSEN VUOROPUHELUA KOHTI

Petri Paju

Jyväskylässä järjestettiin 10.–11. toukokuuta 2005 kansainvälinen konferenssi *Technology. Between Enthusiasm and Resistance*. Kaksipäiväisen tutkijatapaamisen organisoivat ryhmä yhteiskuntatieteiden tutkijoita Jyväskylän ja Tampereen yliopistoista. Tutkijoiden tukena on tutkimusprojekteja, jotka kuuluvat kansalliseen ProACT-tutkimusohjelmaan. Kokouspaikkana toimi yliopiston Agora-rakennus aivan Jyväsjärven rannalla.

Kokoontumisessa käsiteltiin teknologisen muutoksen yhteiskunnallisia ulottuvuuksia ja niiden tutkimusta. Erityisesti oli esille nostettu teknologiainnostuksen ja vastustuksen teemat, mutta suoranaisesti näihin keskittyviä papereita oli lopulta melko vähän. Sen sijaan tutkijat esittelivät monipuolisen valikoiman nykyisen teknologiantutkimuksen aiheita ja kysymyksenasetteluja, joista seuraavassa viittaan vain muutama.

Pääpuhujiksi oli kutsuttu Steve Woolgar ja Martin W. Bauer. Pitkän linjan teknologian tutkija Woolgar (Saïd Business School, University of Oxford) puhui teknologiasta provokaationa. Hän kannusti teknologian tutkijoita eteenpäin konstruktivismista kohti analyttistä epäilyä. Lisäksi hän kehotti huomioimaan teknologiaan suhtautumisen ristiriitaisuudet. Emmehän arjessakaan pidä teknologiaa hyvänä tai pahana vaan sekä että. Hauskasti hän nimitti cyber-aikakau-

den teknologista intoilua termillä cyberbole (cyber + hyperbole). Se lausutaan kutakuinkin ci-böö-boli. Teknologista innostusta tutkiessaan hän painotti historiallisen tiedon hyödyntämisen tärkeyttä, onhan hype uusiutuva historiallinen ilmiö. Samaa historian arvoa alleviivasi kommenttipuheenvuorossaan Mika Pantzar. Ilmeikkäänä esiintyjänä Woolgar innosti yleisöä, vaikka hänen sanomansa ei ehkä ollutkaan kovin uusi.

Martin Bauer (London School of Economics) esitelmöi teknologian vastustamisesta. Hän esitteli ensin vastarinnan selittämisen traditioita ja ryhtyi sitten perustelevaan omaa tapaansa ymmärtää teknologian vastustusta ruumiilliseen kipuun verrattavana ilmiönä. Vastustus on ikään kuin oire jostakin ja siihen pitää reagoida – ja ottaa oppia. Hänestä kivun seuraukset ovat erityisen oleellisia ja sopivia tutkimuskohteita, eivät niinkään syyt, jotka kivun aiheuttavat, koska syitä voi olla lukemattomia. Bauer havainnollisti argumenttiaan runsailla graafisilla esityksillä bioteknologian vastaanotosta ja vaikeuksista maailmalla lähivuosina. Juuri bioteknologiaa ja sen esiintymistä mediassa Bauer onkin viime vuosina tutkinut. Kommentissaan Tapio Litmanen ehdotti kulttuurisempaa lähestymistapaa teknologian vastustuksen tutkimiseen.

Heti Bauerin esityksen jälkeen pitikin sitten kiirehtiä ensimmäiseen työryhmään. Niitä pyöri samanaikaisesti kolme, joten valinnan vaikeus oli ilmeinen. Tiukkaa aikataulua helpotti se, että sairastumisia tai poissaoloja oli jonkin verran. Niinpä ehdin ensimmäisessä vierailemassani työryhmässä neljän ilmoitetun paperin sijaan kuulla kunnon keskustelua teknologisen kehityksen haasteista etiikalle (Topi Heikkerö) ja paljon teoriaesittelyä innovaatiopolitiikan taustan tutkimuksesta (Ari Tarkiainen).

Kahvitauoilla parhaiten huomasi, miten kansainvälinen joukko oli koolla. Ohjelmassa eri maita oli edustettuina 15, joukossa monta Euroopan ulkopuolista kolkkaa.

IBM Ramac 305 -laitteisto ja taustalla Cray-supertietokone Suomen tietojenkäsittelymuseon näyttelyssä Agorassa. Kuva: Suomen tietojenkäsittelymuseoyhdistys ry.

Papereita oli melkein 50 kappaletta. Harmillista vain, että parissa päivässä ei ehtinyt tutustua kuin murto-osaan tuntemattomista. Tarjottu konferenssi-illallinen ja sen keskustelut paikkasivat tätä puutetta onneksi mukavasti. Jälkimmäisen päivän tarjonnasta ehdin jälleen kuunnella vain pienen osan. Kiinnostavana tutkimuskohteena ja aiheena jäi mieleen erityisesti matkapuhelinten terveysriskien uutisointi eri maissa (Anu Tuikkanen).

Oma työryhmäni otsikolla *Social and Historical Conditions for Technological Development* oli ohjelman lopetusosassa. Session papereita yhdisti historiallinen lähestymistapa, mutta kiireinen aikataulu osittain ehkä ehkäisi keskustelua. Kuulimme mm. Alexandra Zafiroglun mielenkiintoisen esitelmän ruotsalaisten ja teletekniikan (puhelin, matkapuhelin) läheisen suhteen pitkäaikaisesta kehittymisestä. Esitelmä perustui hänen omaan väitöskirjaansa (Brown University 2004). Oma paperini käsitteli (varsin alustavasti) kansallisuusaatteen ja teknologian kehittämisen suhteita Suomen historiassa.

Historioitsijan huomiota konferenssissa herätti ainakin se, että niukasta esitysajasta monet puhujat käyttivät eniten minuutteja papereidensa teorian esittelyyn ja empiria jäi vähäisemmälle. Toinen havainto oli, että esimerkiksi teknologiainnostuksen selittämiseen tai ymmärrettäväksi tekemiseen ei ole käytössä mitään useiden tutkijoiden jakamaa lähestymistapaa vaan monenlaisia teoreettisia näkökulmia. Ehkäpä nämä asiat liittyvät yhteen ja kertovat siitä, että aihepiirin tutkimus on vasta pääsemässä vauhtiin.

Lähes hyödyntämättä jäi vielä ainakin tunteiden tutkimuksen tai tunteiden histo-

rian lähestymistavat. Näissä kohdin (teknologian) historian tutkijoilla varmaankin olisi annettavaa teknologian tutkimuksen keskustelulle. Mahdollinen paikka kontribuutiolle voisi olla vaikka ProACT-tutkimusohjelman suuri päätöskonferenssi *Rethinking Competitiveness* keväällä 2006 Tampereella.

Lopuksi tärkeä sivuhuomio: toivottavasti moni konferenssin osanottaja huomasi teknologian historian kannalta kiinnostavan ympäristön, jossa työryhmät järjestettiin. Agora-rakennuksessa on näet kolmessa kerroksessa esillä Suomen Tietojenkäsittelymuseoyhdistyksen näyttely, jonka ehdoton kohokohta itselleni oli IBM Ramac 305 -laitteisto talon ensimmäisessä kerroksessa. Sen äärellä voi nykyinen tietokoneen käyttäjä miettiä, miten toisenlainen kokemus on ollut käskeä ja maanitella reikäkortteja jurnuttavaa jättikonetta vajaa viisikymmentä vuotta sitten. Ja samalla voi muistaa, miten oleellista teknologian historian tutkijalle on aika ajoin joutua vastatusten noiden tutkimusaihepiirinsä keskeisten materiaalistien jäänteiden kanssa, joista jotkut muistuttavat taideteoksia, kuten tutkijakollega Johanna Uotinen asian ilmaisi.

Kiitokset sosiologin kommentteista VTM Satu Aaltonelle.

Luettavaa

Woolgar, Steve: "What happened to provocation in science and technology studies?" *History & Technology*, Dec2004, Vol. 20 Issue 4, 339-350.

Linkit

Atk-museonäyttely
http://www.tietokone museo.saunalahti.fi/fin/agora_fin.htm

Rethinking Competitiveness -konferenssi
<http://www.proact2006.fi/>

TEER2005-konferenssi
<http://www.jyu.fi/yhtfil/teer2005/>

Kirjoittaja on FL ja viimeistelee väitöskirjaansa tietotekniikan kulttuurihistoriasta. Tutkimus on osa Kauppa- ja teollisuusministeriön ja Tekesin ProACT-ohjelman rahoittamaa tutkimusprojektia *Tietotekniikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen: toimijat ja kokemukset*.